

At tale om sex i misbrugsbehandling

Sex er et tema, som optræder i den sociale misbrugsbehandling for unge, hvor den unges sociale situation indrages i behandlingssamtalerne. Imidlertid er det underbelyst, hvordan behandlerne adresserer sex i samtalerne med de unge, og derfor valgte vi at undersøge dette område nærmere i vores specialeafhandling i sociologi på Københavns Universitet.

AF IDA FRIIS THING OG VIOLA MARIE SKOVGAARD

I vinteren 2018 interviewede vi 16 misbrugsbehandlere fra otte forskellige kommunale stofbehandlingstilbud for unge med det formål at undersøge, hvordan behandlerne fortolker og tilskriver mening til de unges seksuelle praksis med særlig fokus på betydningen af køn (1). Tidligere studier, der omhandler køn, sex og stofbehandling, har især belyst de risici, som er forbundet med at bruge illegale stoffer og indgå i seksuelle relationer (2), og kønsforskelle i udviklingen af misbrug og behandlingsbehov (3, 4, 5). Imidlertid er det underbelyst, hvordan der i misbrugsbehandlingen fortolkes og tilskrives mening til de unges seksuelle praksis. Derfor ønskede vi med den poststrukturalistiske tænker Bronwyn Davies' teoretiske perspektiv om 'positionering' at undersøge, hvordan behandlerne italesætter disse temaer i relation til unge i aldersgruppen fra 15 til 25 år.

'Kønnede' bekymringer

Ifølge Bronwyn Davies skal menneskers forståelse og oplevelse af egen identitet forstås i lyset af de 'positioner', der gøres tilgængelige for dem inden for de tilstedeværende diskurser (6). 'Positioner' stilles til rådighed for os i samtaler eller andre sociale interaktioner, ved at en person 'positionerer' sig selv eller andre. Når et individ har taget en 'position' til sig - som eksempelvis 'ung med en afvigende seksualitet' - kommer individet, ifølge Davies, uundgåeligt til at betragte verden fra denne synsvinkel og forstå omverdenen gennem de fortællinger, begreber og metaforer, som aktualiseres for netop den 'position', individet betragter verden fra (6). Med brug af Davies' begreb om 'positioneringer' fandt vi

i vores undersøgelse, at det, som giver anledning til bekymring hos behandlere vedrørende unge mænd og kvinders seksualitet, følger såkaldte 'kønnede' linjer. Det vil sige, at behandlerne italesætter og fortolker de unges erfaringer på forskellig vis, alt efter om det er en ung kvinde eller en ung mand. Vi har fundet det relevant og interessant at undersøge behandlernes fortolkninger af de unge mænd og kvinders seksuelle praksis, da disse ifølge Davies vidner om kulturelt formede forståelser, som muligvis kan få betydning for de unge mænd og kvinders forståelse af sig selv.

Omkring 5.250 unge under 25 år modtager stofbehandling i det kommunale regi i Danmark, hvoraf omkring 15 % er under 18 år (7). De unge, der er indskrevet i kommunal misbrugsbehandling, er meget forskellige, både hvad angår deres stofproblematik, stofindtag og sociale ressourcer. Ca. 2/3 af de unge i behandling er mænd, mens 1/3 er kvinder. Langt størstedelen af de unge, der er indskrevet i behandling, bruger hash som deres primære stof. Dette tal var i 2015 på hele 83 %, mens fire % hovedsageligt bruger amfetamin og seks % kokain (8).

Sexsalg, gråzoner og mistanker

Et element af behandlernes 'kønnede' bekymringer, som vi har belyst i vores specialeafhandling, relaterer sig til mistanker om salg af seksuelle ydelser. Det, at de unge har et problematisk brug af stoffer, som skal finansieres, samtidig med at de har en begrænset indkomst, foranlediger behandlerne til at stille spørgsmålstejn

ved, hvordan de unge får adgang til stofferne. Denne bekymring, som mange af behandlerne giver udtryk for, udmønter sig forskelligt i henhold til unge kvinder og unge mænd, og kan således siges at være 'kønnet'.

Mens behandlerne fortæller, at de knytter de unge mænds finansiering af stofferne til kriminalitet, eksempelvis gennem stofsalg, er finansieringsspørgsmålet forbundet med en bekymring, der relaterer sig til salg af seksuelle ydelser, når det gælder de unge kvinder.

Til vores spørgsmål om, hvorvidt mistanken om sexsalg retter sig mod både de unge mænd og de unge kvinder, svarer behandleren Katrine eksempelvis: *"Ikke om prostitution, nej. Det er kun kvinderne. Og jeg tænker ikke, at de får penge. Jeg tænker, at de får stoffer."*

Et element af positioneringen af de unge kvinder som 'mistænkte for prostitution' er, at det kan være vanskeligt for den unge at overbevise behandleren om, at dette ikke gør sig gældende, i en kontekst, hvor det sommetider er behandleren, der har magten til at definere situationen. Dette ses eksempelvis hos behandleren Anette, som fortæller, at den unge kvinde Stine afviser at være 'sugardater', hvilket kun i Anettes øjne kommer til at bekræfte Stines status som netop dette. For Anette bliver Stines tøj, mærkevarer, kokainbrug og det, at hun er studerende, beviser på en given sammenhæng, og Stines afvisning bliver for Anette et udtryk for "benægtelse" og at "krybe udenom". Således kan Stine opleve det, som om at hun kan vælge mellem at erkende sine erfaringer med sexsalg, og dermed bekræfte Anettes antagelse, eller afvise mistanken, hvilket kun fører til yderligere mistænksomhed fra behandlerens side. Begge måder vil positionere Stine som en med en afvigende seksualitet i Anettes øjne, og måske også i Stines egne.

Flere andre behandlere i vores undersøgelse fortæller ligeledes om, at de sommetider konfronterer de unge kvinder, når de er bekymrede for, om de indgår i salg af seksuelle ydelser, for at få dem til at reflektere over deres handlinger. Carsten fortæller eksempelvis: *"Ja. Nogle gange bruger jeg også udtrykket "det kunne*

godt lyde, som om at det var prostitutionsagtigt, det, du laver. Når du sidder og fortæller om, at du...de der fyre, du er sammen med, måske ikke alligevel, måske ikke rigtig er kæresten og sådan nogle ting, men det er meget rart, for så kan man få noget tøj eller noget hash eller". [...] Nogle bliver vrede og siger: *"Det er det i hvert fald ikke". De "er i hvert fald ikke ludere". Og nogle bliver kedede af det, når de får øje på, at måske var der ét eller andet. Men de forstår ikke sig selv som prostituerede. Det er nogle andre. Det er jo sådan nogle, der er på gaden og sådan noget."*

Når behandleren Carsten fortæller om de unge kvinder, han har samtaler med, så positioneres de som nogle, der er involveret i prostitutionslignende adfærd og har brug for at indse, at de tilhører en anden position end den, de selv identificerer sig med. På denne måde bliver det behandlerens rolle at få de unge kvinder til at erkende, at deres seksuelle adfærd er problematisk.

Er jeg prostitueret?

Vi ønsker at stille spørgsmålstejn ved, om en stigmatiserende position som 'prostitueret' er en hensigtsmæssig måde for de unge at forstå sig selv på, uagtet om de tager del i salg af seksuelle ydelser eller ej. Tilegnelse af en stigmatiseret position som 'prostitueret' kan med Davies' perspektiv forme de unges opfattelse af, hvordan de forstår sig selv, og eksempelvis bevirke, at de begynder at forstå deres seksualitet i et negativt og skamfuldt perspektiv. Sociologerne Bruce Link og Jo Phelan beskriver stigmatisering som en proces, hvor en egenskab eller karakteristisk - i dette tilfælde de unge kvinders seksuelle praksis - forbindes med uønskede og negative stereotyper. Processen indebærer kort sagt, at de personer, som er mærkede af stigmaet, vil opleve både diskrimination og tab af status (9). De stigmatiserede positioner kan således også tænkes at få betydning for de unges sociale liv samt for, hvordan de opfattes af omverdenen. Andre behandlere fortæller, at de er mere varsomme med deres sprogbrug, når de taler med de unge kvinder om forhold, der muligvis kunne betegnes som salg af sex. Behandleren Rikke udtrykker eksempelvis: *"Jeg ville heller aldrig bruge ordet prostitueret. Jeg ville bruge ordet "jamen kan du bytte? Er der nogle byttemønstre? Er der noget, du skal give til gengæld for det her hash?"*" Blandt behandlerne i

vores undersøgelse er der således forskellige holdninger til, hvordan seksualitet og krop skal tematiseres til behandlingsmøderne.

I undersøgelsen fandt vi desuden, at beskrivelser af de unge kvinders risikofyldte og problematiske seksualitet var allestedsværende i vores interviews med behandlerne. Omvendt oplevede vi en tomhed for ord hos behandlerne, når vi spurgte ind til eksempler, hvor sex var blevet et tema i behandlingssamtalerne med de unge mænd. Dette gjorde sig også gældende for temaet omkring sexsalg, hvor fortællinger om bekymringer angående sexsalg blandt de unge kvinder var massivt til stede, mens de unge mænd med få undtagelser var fraværende i behandlernes beretninger. Dette på trods af, at nordiske studier peger på, at flere unge mænd end kvinder har erfaringer med salg af seksuelle ydelser (10, 11). De samme behandlere, som fokuserer på sugardating og salg af seksuelle ydelser i behandlingsarbejdet med de unge kvinder, giver udtryk for, at de enten sjældent eller slet ikke tematiserer sexsalg i samtaler med unge mænd. For nogle behandlere skyldes det, at mistanken om sexsalg alene rettes mod de unge kvinder. Andre behandlere fortæller, at de sommetider mistænker de unge mænd for at være involveret i salg af seksuelle ydelser, men at de ikke italesætter denne mistanke i behandlingssamtalerne.

Behandleren Rikke udtrykker i interviewet, at hun er bevidst om, at sugardating også eksisterer blandt unge mænd, men beskriver denne gruppe som "svære at få i tale", en opfattelse, der deles af flere behandlere. Hun fortæller: "*Jeg møder dem ikke så meget her, [...] og det er mere tabubelagt for de unge mænd at sige: 'Jeg går faktisk ud og sælger mig selv', fordi det er ofte til andre mænd. Og så kommer der noget homoseksualitet ind over, så det er mit indtryk, at unge mænd gemmer det mere.*"

I interviewet med Rikke positioneres unge mænd, der har erfaring med sexsalg, som en særligt stigmatiseret gruppe. Hun beskriver, at temaet er særligt tabubelagt, hvis sexsalget foregår mellem to mænd, og altså bliver en slags dobbelt stigmatisering.

I lighed hermed peger behandleren Patrik på, at salg af seksuelle ydelser i højere grad er forbundet med skam hos de unge mænd, og fremhæver dette som årsagen til, at han afholder sig fra at spørge ind til temaet i behandlingssamtalerne med denne gruppe: "*Men ud fra nogle af de ting, som han snakkede om, havde jeg en*

mistanke om det, at der var tale om prostitution, mandlig prostitution, trækkerdreng-agtigt. Men det er så skamfuldt et område, så der skal jeg igen også, der skal han virkelig også selv komme og sige et eller andet højt, så jeg kan tage den videre. Det er okay nogle gange at tage fejl. Det gør jeg jo nogle gange i en samtale. Men når det bliver sådan noget med at sælge sin røv for en ung fyr, fordi man har brug for narko, så er det altså dumt at tage fejl."

Muligheder og udfordringer i behandlingen

I vores specialeprojekt, som denne artikel er baseret på, peger vi på, at inddragelsen af sex og intime relationer som temaer i misbrugsbehandling for unge både kan medføre en række muligheder og en række udfordringer i behandlingen. På den ene side kan det være meningsfuldt for de unge, at der i behandlingen sættes fokus på deres generelle trivsel, herunder også seksuel praksis. Behandlerne kan eksempelvis udgøre en massiv ressource for de unge i krisesituationer, hvor de unge ikke nødvendigvis har andre at henvende sig til. På den anden side kan inddragelsen af sex og intime relationer som temaer i misbrugsbehandlingen betyde, at de unge ikke alene betragtes som afvigende i kraft af deres problematiske stofbrug, men at denne position også udbredes til den unges seksuelle praksis. Disse stigmatiserende positioneringer kan med Davies' perspektiv have betydelige konsekvenser for de unge. Dette gælder både for den måde, hvorpå de anskuer sig selv, samt for den måde, de betragtes i sociale sammenhænge som eksempelvis misbrugsbehandlingen, hos forældre og i andre kommunale instanser.

Selvom undersøgelsen ikke bringer viden om, hvor ofte behandlerne tematiserer sex og intime relationer i samtalerne med de unge mænd og kvinder, kunne det dog tyde på, at behandlerne retter et større fokus mod de unge kvinder i italesættelsen af temaerne.

Dette kan muligvis skyldes, at de unges kvinders seksuelle praksis i højere grad end de unges mænds bliver genstand for behandlernes bekymring, problematisering eller mistænkeliggørelse.

Flere kønsforskere påpeger, at kvinders kroppe og seksualitet historisk har været underlagt en højere grad af kontrol og vurderes ud fra strengere sociale normer (12). Således er der blevet konstrueret særlige "sandheder" om kvindens seksualitet, som har gjort, at man fra samfundets side er mere tilbøjelig til at gribe ind,

hvis der er tale om risikofyldt adfærd. Med dette perspektiv for øje tyder vores undersøgelses resultater på, at de unge kvinders seksuelle praksis betragtes som mere problematisk og derfor som mere legitim at tage op i behandlingen. Et andet væsentligt forhold, som kan have været afgørende for, at behandlerne især har fokuseret på unge kvinders problematiske seksuelle praksis, er, at unge kvinder i højere grad har erfaringer med seksuelle krænkelse og uønskede graviditeter, og at de således på nogle punkter er udsat for flere seksuelt relaterede risici end de unge mænd (13). Dette er dog ikke gældende på alle områder; som tidligere nævnt peger nordiske undersøgelser på, at unge mænd i højere grad end unge kvinder har erfaring med sexsalg.

Vores undersøgelse adskiller sig på nogle områder fra tidligere forskning på området. I et tidligere studie har antropolog Jeanett Bjønness undersøgt relationen mellem det sociale system og voksne kvinder med erfaring med salg af seksuelle ydelser. I studiet finder hun, at prostitution ikke er et emne, som fylder i misbrugsbehandlingen, og at det er yderst få af kvinderne, som taler med deres behandler om deres erfaring med salg af seksuelle ydelser (14). Endvidere opfatter behandlerne, ifølge studiet, salg af seksuelle ydelser som et sårbart og vanskeligt emne at tale med kvinderne om, og derfor spørger kun få ind til temaet. Således adskiller resultaterne fra denne undersøgelse sig på nogle områder fra de resultater, som Bjønness præsenterer. I vores interviews med unge-behandlere viste det sig samlet set, at de fleste var villige til at italesætte temaer omkring sexsalg med de unge kvinder, og at temaet for nogle behandlere nærmest var obligatorisk. Vores undersøgelse peger således på, at temaet omkring sexsalg er et mere legitimt samtaleemne i misbrugsbehandlingen for unge kvinder, end det er tilfældet i misbrugsbehandling for voksne kvinder. Dette kan skyldes, at der fra behandlerens side er særligt fokus på at passe på de unge. Imidlertid kan italesættelsen af de unges seksuelle adfærd som "prostitution" være hindrende for, at behandleren kan møde de unge, hvor de er, og ydermere risikere at skubbe de unge ud af behandlingen, hvis de oplever at blive mistænkeliggjort i systemet. Vores ønske med denne artikel er derfor at opfordre til refleksion omkring italesættelsen af seksualitet og krop i misbrugsbehandlingen for unge samt til udvikling af måder at diskutere disse temaer på, som modsvarer de unges behov på tværs af køn, og som samtidig undgår at generere skam og tabu omkring de unges seksualitet.

Referencer

- (1) Skovgaard, Viola Marie and Ida Friis Thing. 2018. "At Tale Om Sex I Misbrugsbehandling - En Undersøgelse Af Hvordan Sex Og Intime Relationer Indgår Som Temaer I Misbrugsbehandlingen for Unge." Københavns Universitet.
- (2) Rash, Carla J., Madison Burki, Jairo M. Montezuma-Rusca, and Nancy M. Petry. 2016. "A Retrospective and Prospective Analysis of Trading Sex for Drugs or Money in Women Substance Abuse Treatment Patients." *Drug and Alcohol Dependence* 162(2016):182-89.
- (3) Grella, Christine E. 2008. "From Generic to Gender-Responsive Treatment: Changes in Social Policies, Treatment Services, and Outcomes of Women in Substance Abuse Treatment." *Journal of Psychoactive Drugs* 40(5):327-43.
- (4) Dahl, Helle Vibeke and Mads Uffe Pedersen. 2008. *Kvinder Og Køn: Stofbrug Og Behandling*. Center for Rusmiddelforskning. Aarhus Universitet.
- (5) Frank, V. A., Søgaard, T. F., & Bjønness, J. (2017). *Køn og rusmidler, brug, behandling og kontrol*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- (6) Davies, Bronwyn and Rom Harré. 2018. *Positionering: Diskursiv Produktion Af Selver*. 1. udg, 2. edited by D. Bronwyn and R. Harré. København: Mindspace.
- (7) Sundhedsstyrelsen. (2015). *Narkotikasituationen i Danmark 2015 - Nationale Data*. Sundhedsstyrelsen. København.
- (8) Sundhedsstyrelsen. 2017. *Narkotikasituationen I Danmark 2017 - Nationale Data*. København.
- (9) Link, Bruce G. and Jo C. Phelan. 2001. "Conceptualizing Stigma." *Annual Review of Sociology* 27(1):363-85.
- (10) Nell, Rasmussen. 2007. *Prostitution I Danmark*. København.
- (11) Pedersen, Willy and Kristinn Hegna. 2000. "Barn Og Unge Som Selger Sex." *Tidsskr Nor Legeforen* 2:120:215-20.
- (12) Ussher, Jane. 2006. "Managing the Monstrous Feminine: Regulating the Reproductive Body." Pp. 1-18 in *Managing the Monstrous Feminine: Regulating the Reproductive Body*, edited by J. Ussher. New York: Routledge.
- (13) Oldrup, H., Christoffersen, M. N., Kristainsen, I. L., & Østergaard, S. V. (2016). *Vold og seksuelle overgreb mod børn og unge i Danmark 2016*. (H. Oldrup, M. N. Christoffersen, I. L. Kristainsen, & S. V. Østergaard, Eds.). Kbh: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- (14) Bjønness, Jeanett. 2011. *Jeg Siger Jo Ikke, at Jeg Vil Være Astronaut, Vel... : En Antropologisk Undersøgelse Af Relationen Mellem Kvinder Med Erfaring Med Salg Af Seksuelle Ydelser Og Det Sociale System*. edited by J. Bjønness. København: Rådet for Socialt Udsatte.